

Koncepti i politikave makro-prudenciale dhe zbatimi i tyre nën optikën e Bazel III

Orkida ILOLLARI (FINDIKU)¹

Abstrakti: Termi “politikë makroprudenciale” është përdorur përgjithësisht pas krizës së fundit. Kriza financiare globale (2007–2013) nxiti debatin për pasojat e risqeve të qenësishme ose të amplifikuara nga sistemet financiare. Veprat empirike dhe teorike të nxjerra nga kriza e fundit kanë zhvendosur në nivele të pazakonta kornizat analitike dhe institucionale të politikës makroprudenciale. Me politikë makroprudenciale arrijmë të kuptojmë përpjekjet e bëra nga të gjithë politikëbërësit makroprudencialë, të cilët tentojnë të kufizojnë riskun sistemik, pra riskun e prishjes së ofertës për shërbime financiare, të shkaktuara nga dëmtimi i sistemit financiar. Zakonisht, përdoren mjetet prudenciale që mbikëqyrësit makroprudencialë i vënë në përdorim për të limituar rrezikun e shëndetit të kompanive financiare individuale. Sado të shumta të jenë politikat, që mund të përdoren për të forcuar në tërësi sistemin financiar, vetëm ato politika që kontrollohen nga politikëbërësit makroprudencialë, përbëjnë të ashtuquajturën politikë makroprudenciale (Gerlach, 2013).

Organizmi i ngarkuar për rregullimin (kontrollin) bankar ndërkombëtar, është edhe Komiteti i Bazel, i cili përbëhet nga përfaqësues të lartë të autoriteteve të kontrollit dhe të bankave qendrore. Me daljen nga kriza, komiteti i Bazel ka propozuar një tjetër rregullim bankar, që ka për qëllim zbutjen e mangësiave të vërejtura në etapat e mëparshme. Kjo do të forconte detyrimet mikroprudenciale në kapital, likuiditetet dhe stimujt (leva financiare, leva fiskale), dhe që do të sillte gjithashtu, një dimension makroprudencial. Ky vizion zgjeroi mbikëqyrjen bankare, që materializohet nga një numër provigjionesh, me anë të cilave hyjnë në zbatim manovra të ndryshme të fondeve të brendshme të bankave, si rritja e cilësisë dhe e nivelit të fondeve të veta “bazë” (La note d’analyse, 2013). Kjo do të përforconte dukshëm menaxhimin, mbikëqyrjen dhe mbulimin e risqeve që bankat duhet t’i kenë parasysh, por edhe pasuron tërësinë e mjeteve prudenciale, nëpërmjet kërkesave për likuiditet.

¹ Universiteti Europian i Tiranës, E-mail: orkida.ilollari@gmail.com

Fjalë kyç: *prim rreziku, rëndësi sistematike, risku sistematik, stabiliteti financiar, likuiditet, leva financiare, Bazel III*

Prim rreziku – është kthimi marzhibinal mbi normën pa risk të një instrumenti financiar.

Rëndësi sistematike – është situata e një aktori tregu, pjesë e infrastrukturës financiare, problemet e të cilit mund të sjellin pasoja të rënda për të gjithë sistemin financiar, duke shkaktuar kosto të larta për shoqërinë.

Risku sistematik – është quajtur materializimi i goditjeve, kur mungesa e stabilitetit financiar merr përmasa të tilla, të cilat dëmtojnë funksionimin e sistemit financiar deri në masën, që mirëqenia dhe rritja ekonomike preken në mënyrë domethënëse (Hollo et al, 2011).

Stabiliteti Financiar – përkufizohet si stabilitet në nivelin e përgjithshëm të çmimeve ose si një mungesë e inflacionit dhe deflacionit (Duisenberg, 2001).

Likuiditet – është masa e aftësisë së një institucioni për të shlyer detyrimet afatshkurtra. Mund të përshekruajë edhe sa shpejt mund të kthehet një aktiv në para.

Leva financiare – është shumica e borxhit të përdorur për të financuar aktivet e një institucioni.

Bazel III – është një kuadër rregullator ndërkombëtar mbi mjaftueshmërinë e kapitalit të një institucioni financiar, dhe që zëvendëson Bazel II në këtë fushë. Krahësuar me Bazel II, kërkesat për kapital janë më të mëdha. Njëkohësisht rregullon menaxhimin e likuiditetit të bankës. Ky kuadër do të zbatohet gradualisht deri në vitin 2019.

Abstract: *The term “macroprudential policy” has been used extensively after the recent crisis. The global financial crisis (2007–2013) sparked a debate on the consequences of risks inherent or amplified by the financial systems. A series of empirical and theoretical works regarding the recent crisis have shifted the analytical and institutional focus of macroprudential policies in an unexpected manner.*

The macroprudential policy denotes every attempt of policymakers to limit systemic risk, i.e. the risk of breaking the financial services supply as a result of the faulty financial system. In general, macroprudential supervisors utilize prudential tools to contain the health of individual financial companies. Regardless of the various policies that may be used to strengthen the overall financial system, only the policies that get examined by macroprudential policymakers typify the so-called macroprudential policy (Gerlach, 2013).

The Basel Committee, the organization responsible for the international banking regulatory (control) framework, consists of senior representatives from supervisory authorities and central banks. Following the events of the crisis, the Basel Committee proposed a new banking policy which aimed at mitigating the shortcomings observed in the previous phases. This called for macroprudential measures in terms of capital, liquidity and stimuli (financial leverage, fiscal leverage) and also extended to a macroprudential dimension. The plan centered on banking supervision by means of a number of provisions which involved various maneuvers with banks’ internal funds, such as improving the quality and their own “basic” funds (La note d’analyse, 2013). The move primarily reinforced the management, supervision and risk coverage considered by all banks, but it also enhanced altogether the prudential tools by way of liquidity requirements.

Keywords: *risk prim, systemic importance, systemic risk, financial stability, liquidity, financial leverage, Basel III*

1. Konceptimi i politikës makroprudenciale

“Kur shkruhet në gjuhën kineze fjala «krizë» është e përbërë nga dy karaktere: i pari përfaqëson rrezikun dhe tjetri përfaqëson mundësinë”.

John F. Kennedy

Ekonomistët nuk e mendojnë njësoj përkufizimin e politikës makroprudenciale (FMN, 2011a). Për Galati & Moessner (2011), termi “politikë makroprudenciale” është përdorur përgjithësisht pas krizës së fundit, edhe pse dëshmitë e përdorimit të tij të parë datojnë në vitet '70. Kjo politikë e lindur fill pas disekuilibrit të sistemit financiar botëror, që priu ndryshimet e mëdha në vitet '80, përgjatë gjithë historisë së saj është marrë shpesh si një qasje sistemike ndaj rregullimit dhe mbikëqyrjes financiare, d.m.th. e lidhur me makroekonominë (Galati & Moessner, 2011). FMN-ja sugjeron, se: në terma të përgjithshëm, politika makroprudenciale është politikë që synon të mirëmbajë stabilitetin financiar, megjithëse, nuk jep përkufizimin se ç'është ky i fundit (FMN, 2011b). Politika makroprudenciale mbështetet në tre modele, si një përpjekje teorike e politike për të ndërlidhur rregullimin e politikës makroprudenciale me sistemin financiar të përbashkët: Modeli i Njohjes Kolektive; Modeli i Mirëqenies Kolektive; dhe Modeli Aktorial (La Torre & Ize, 2009, siç citohet nga Borges dhe Gon, 2013). Modeli i parë lidhet me inxhinierinë dhe ekonominë e sistemit, që do të thotë, se: pjesët që përbëjnë një sistem e kanë të vështirë të dallojnë dinamikën, brendinë dhe ndërveprimet e sistemit si një i tërë. Kjo çon në rritje të pasigurisë dhe arrin të shtrembërojë veprimet e aktorëve në këndvështrimin e qëndrueshmërisë sistemike. Me modelin aktorial nënkuptohet: administratorët arritën të përfitojnë nga asimetria e informacioneve.

Ata i maksimizojnë fitimet e tyre, në pjesën më “të mirë” ose pozitive të një cikli, dhe ia lënë aspektet negative të tjerëve, edhe kur aspekti negativ përforcohet indirekt nga sjellja e tyre e mëparshme. Ky aspekt mund të arrijë të ndikojë në modelin e dytë, që është mirëqenia kolektive.

Kriza financiare globale (2007-2013) nxiti debatin, për pasojat e risqeve të qenësishme ose të amplifikuara nga sistemet financiare. Veprat empirike dhe teorike, të nxjerra prej vitit 2007, kanë zhvendosur në nivele të pazakonta kornizat analitike dhe institucionale të politikës makroprudenciale. Disa nga temat më të nxehta që ndikojnë në debatin e politikës makroprudenciale, e cila mund të shihet si një kornizë politike, ku adresohen rregullat financiare prudenciale dhe ndërveprimi i politikës monetare me mjedisin e përgjithshëm makroekonomik, janë:

- nevoja për të vënë kufi midis politikave makroprudenciale dhe atyre monetare;
- veçimi funksional i aktorëve që kujdesen për politikën monetare dhe atyre që mendojnë kryesisht për të ruajtur stabilitetin financiar;
- mjaftueshmëria dhe efektiviteti i mjeteve financiare dhe i instrumenteve për të vlerësuar e zbutur rreziqet sistemike, si në nivel kombëtar, ashtu dhe në operacionet ndërkuftare të agjentëve financiarë;
- zgjedhja e kornizës institucionale efektive e përshtatur për një realitet lokal, si dhe ndërtimi i një arkitekture ndërkombëtare paralele për të ndihmuar aksionet kombëtare dhe vendosur standarde të politikës makroprudenciale, që të pranohen ndërkombëtarisht.

2. Çfarë është politika makroprudenciale?

Me politikë makroprudenciale arrijmë të kuptojmë, përpjekjet e bëra nga të gjithë politikëbërësit makroprudencialë, të cilët tentojnë të kufizojnë riskun sistemik, pra riskun e prishjes së ofertës për shërbime financiare, të shkaktuara nga dëmtimi i sistemit financiar. Gerlach (2013) shprehet, se kjo çon në situata serioze negative, si për ekonominë, ashtu edhe për mirëqenien. Zakonisht përdoren mjetet prudenciale, që mbikëqyrësit makroprudencialë i vënë në përdorim për të limituar rrezikun e shëndetit të kompanive financiare individuale. Sado të shumta të jenë politikat që mund të përdoren për të forcuar në tërësi sistemin financiar, vetëm ato politika që kontrollohen nga politikëbërësit makroprudencialë, përbëjnë të ashtuquajturën politikë makroprudenciale (Gerlach, 2013).

Përse shërben politika makroprudenciale?

Kriza 2007-2013 nënvizoi faktin, se politikat tradicionale për të arritur stabilitet makroekonomik nuk mjaftonin që të siguronin edhe stabilitet financiar, ose dhe më gjerë. Veprimet e kompanive individuale mund të krijonin ndërvarësi dhe kishte gjasa të zhvillonin edhe rrezikun sistemik (Gerlach, 2013). Argumenti që lindi për nevojën e përdorimit të politikës makroprudenciale, qëndron në tre faktorë:

- Së pari: prirja e sistemit financiar në tërësi, për të amplifikuar tronditjet e forta. Për shembull, bankat mund të reagojnë ndaj një ekonomie në rënie duke ndërprerë kreditimin.
- Së dyti: instrumentet ndihmëse mund të ekspozohen shumë ndaj tronditjeve të pafavorshme. Për shembull, ndërvarësia mes çmimit të kredisë dhe të aktiveve mund të çojë në një situatë, ku kredia e bankave rrit çmimin e aktiveve, pra edhe vlerën e kolateraleve.
- Së treti, lidhjet financiare që rrisin cenueshmërinë e sistemit ndaj tronditjeve të forta. Megjithatë, shumë prej këtyre lidhjeve mund të shfaqen në formën e ekspozimeve direkte, ato mund të “kapen” nga rregullatorët dhe të shfaqen si garanci të nënkuptuara, në derivate dhe tregje financiare (Gerlach, 2013).

3. Cilat janë mundësitë e politikës makroprudenciale?

Politika makroprudenciale kryesoi axhendën politike financiare ndërkombëtare në vazhden e krizës së fundit dhe si fushë politikash ekonomike është relativisht e paprovuar (BIS, 2010). Nuk ka akoma një konsensus të gjerë për praktikat më të mira të provuara në këtë fushë dhe, në këtë pikë, politikëbërësit që po mundohen ta zbatojnë atë, u përballën me një sërë zgjedhjesh të vështira.

Së pari, politikëbërësi makroprudencial duhet të ushtrojë një ose shumë instrumente politike për të adresuar një rrezik sistemik të caktuar. Shfrytëzimi i instrumenteve të shumëfishta është i dobishëm, sepse lejon politikëbërësin të ndjekë aspekte të ndryshme të të njëjtit rrezik sistemik. Mund të rezultojë negative për faktin, se shumë instrumente nënkuptojnë më tepër rrjedhoja të paqëllimshme, dhe këto raste njihen shpesh si rrjedhje rregullatore.

Nga kërkimet e fundit për bankat angleze (Aiyar et al, 2012), për shembull, thuhet se bankat “e rregulluara” e ulin kreditimin, siç edhe pritet në përgjigje të kërkesave makroprudenciale më të shtrënguara për kapital që synojnë të zbusin ciklin e kreditimit. Ky term e ka origjinën nga

problemet mikroekonomike rreth aftësisë së kreditorëve të bankës për të monitoruar risqet, që e kanë origjinën nga huadhëniet dhe nga problemet mikro dhe makro-ekonomike rreth stabilitetit të sistemit bankar në rastin e krizave. Nga ana tjetër, bankat e “parregulluara” e rrisin kreditimin, në përgjigje të kërkesave më të shtrënguara për kapital ndaj një grupi përkatës bankash të rregulluara. Rrjedhja rregullatore është e konsiderueshme (ESRB, 2011).

Së dyti, politikëbërësit duhet të zgjedhin mes objektivave ndaj rrezikut sistemik. Për shembull, duke synuar transaksionet e llojeve të caktuara, instrumentet politike mund të ishin potencialisht më efektive dhe më të sakta.

Së treti, politikëbërësit makroprudencialë duhet të baraspeshojnë konfidencialitetin dhe rregullat. Instrumentet, që bazohen në rregulla, funksionojnë me anë të një parimi për treguesit e rrezikut sistemik. Këto rregulla veprojnë si mbrojtës kundër paaftësisë së politikëbërësit dhe tolerancës, për të parashikuar kohën dhe madhësinë e efekteve të politikës.

Në fakt, këto rregulla janë të vështira për t’u hartuar e zbatuar. Kurse diskrecioni i lejon politikëbërësit të mësojnë nga ndërveprimi midis sistemit financiar, ekonomisë dhe politikës makroprudenciale.

Së katërti, politikat duhet të kalibrohen me kohën.

Një politikë makroprudenciale efektive i gërsheton të dyja: rregullat e pandryshueshme në kohë, që vështirojnë formimin e rrezikut sistemik, si dhe politikat që shtrëngohen, kur rreziku sistemik perceptohet të jetë rritur në nivele të konsiderueshme rrezikshmërie (BIS, 2011).

4. Politikat makroprudenciale përkundrejt paqëndrueshmërisë financiare

“Politika makroprudenciale është përcaktuar si përdorimi i mjeteve kryesisht prudenciale për të kufizuar riskun sistemik. Një element qendror në këtë përkufizim është nocioni i riskut sistemik, risku i ndërprerjeve të shërbimeve financiare, që është shkaktuar nga një dëmtim i të gjithë ose një pjese të sistemit financiar, dhe mund të shkaktojë pasoja të rënda negative për ekonominë reale”.

FMN 2013

Kriza e fundit financiare tregoi, se në çfarë shkalle, stabiliteti i çmimeve nuk mjafton për të siguruar stabilitetin financiar. Mbikëqyrja financiare dhe autokontrolli i tregut që dominojnë, nuk mjaftojnë që të parandalojnë euforinë sistemike, në të cilën degradimi i disa operacioneve financiare do të kishte pasoja të rëndësishme, jo vetëm mbi tërësinë e sistemit financiar, por edhe mbi vetë ekonominë reale (La note d’analyse, 2013). Propozimet e bëra më parë për rregullimin financiar, ishin të orientuara drejt të ashtuquajturës politikë e kujdesit maksimal. Objektivi ishte mbajtja e stabilitetit financiar global, ku pretendohet parandalimi i rreziqeve që lidheshin me sistemin financiar dhe në zbutjen e impaktit të tyre, mbi ekonominë në rast krize. Evolucioni i regjimeve ekonomike financiare dhe monetare, ka përforcuar ndërvarësinë e tyre, duke bërë një ripërcaktim të zonave të shtrirjes së veprimit respektiv të tyre, pra, të vetë regjimeve ekonomike, financiare dhe monetare (La note d’analyse, 2013).

Me qëllim që të kuptohet si promovohet stabiliteti financiar dhe stabiliteti i çmimeve, është e nevojshme të njihen rolet dhe konturet e politikës financiare dhe politikave makroprudenciale, si edhe raportet reciproke ndërmjet tyre (Al-Saffar, Ridinger, & Whitaker, 2013). Studimet ekonomike na japin nota inkurajuese rreth ndërtimit dhe koordinimit të këtyre dy tipeve të

politikave ekonomike. Ato na lejojnë të kuptojmë, që politika “makro-menaxheriale” zhvillohet brenda BOE-së, nëpërmjet krijimit të një komisioni pranë autoritetit të kontrollit, pavarësia e të cilit është e garantuar (La note d’analyse, 2013). Sikurse u pa nga kostot e krijuara prej krizës së fundit financiare të vitit 2007, propozimet për një reformë dhe përforcim të kontrollit financiar u intensifikuan dhe u shumëfishuan në të gjitha vendet e prekura. Në mënyrë që situata e krizës të ishte më e zbutur, kuadri i kontrollit që mbizotëroi ishte krijimi i një mundësie më të mirë për vlerësimin e rrezikut, i cili kanosej për shkak të ndërveprimeve midis shoqërive financiare. Kjo politikë e re, e cilësuar si politika makroprudenciale nëpërmjet instrumenteve të mbikëqyrjes, kontrollit dhe rregullimit financiar, ka nevojë për arbitrazhe të rëndësishme institucionale.

Në SHBA dhe vendet e eurozonës, vërehet një ndryshim në aspektin e pavarësisë së bankës qendrore dhe të autoriteteve përgjegjëse për rregullimin financiar. Përdorimi i një rregulli të ri, që prek ofertën e kredisë në sistemin financiar, rrezikon të hyjë në konflikt me politikën monetare, e cila nga ana e saj ushtron kontroll mbi këto kredi. Nga sa thamë më lart, duhet të përcaktohen politika më të përshtatshme, me qëllim evitimin e politikave që punojnë në sens të kundërt. Për të arritur këtë qëllim, është parësore që të mirë-analizohen ndikimet e sferës financiare mbi ekonominë reale, si dhe të funksionimit të politikës monetare. Modelet ekonomike janë sofistikuar pas krizës, me objektivin e kuptimit më të thellë të ndërmjetësve financiarë dhe të marrëdhënieve të ndërsjella me sferën e ekonomisë reale (La note d’analyse, 2013).

5. Rregullat dhe politikat makroprudenciale

Termi “makroprudencial” ka marrë një rëndësi të veçantë në sistemin financiar. Një tipar i rëndësishëm i tij është heterogjeniteti i sistemit financiar. Pjesëmarrësit e tregut kanë tendencë të jenë heterogjenë, por si pasojë e faktorëve rregullatorë ose jo-rregullatorë, iu drejtuan tendencës së homogjenitetit (Bank of England, 2009). Krijimi dhe zhvillimi i elementeve makroprudenciale për arritjen e një stabiliteti financiar, ka tërhequr shumë vëmendje dhe interes në periudhën e krizës. Politikëbërësit bien dakord që këto politika makroprudenciale, duhet të ulin riskun e sistemit financiar. Ata kërkojnë të forcojnë sistemin financiar, duke e ndihmuar që të vazhdojë të funksionojë në mënyrë të qëndrueshme, pa pasur nevojën e ndihmës emergjente (Bank of England, 2009).

Politikat makroprudenciale ndryshojnë nga politikat e menaxhimit të krizave financiare. Dallimi midis tyre është, se këto politika duhet të përcaktohen saktë dhe pastaj të vihen në zbatim. Politikat makroprudenciale, përveç objektivit të tyre kryesor, karakterizohen edhe nga dy elemente të tjerë që janë:

- Fusha e tyre e veprimit është sistemi financiar në tërësi, duke përfshirë këtu edhe lidhjet ndërmjet sferës financiare dhe ekonomisë reale.
- Lloji specifik i instrumenteve, fusha e veprimit dhe mënyrat e tyre specifike të përdorimit.

Sa më shumë të njihet sistemi financiar dhe mënyra e “sjelljes” së tij, aq më të larmishme bëhen instrumentet dhe politikat rregulluese e mbikëqyrëse financiare (Civici, 2013).

6. Mbikëqyrja makroprudenciale

Mbikëqyrja makroprudenciale ka për qëllim identifikimin dhe vlerësimin në kohë, të zhvillimeve në lidhje me sistemin financiar, si dhe të paralajmërojë e të japë rekomandime (Bank of England,

2011). Sipas një përkufizimi të Bundesbank (2013), stabiliteti financiar është: “aftësia e stabilitetit financiar, që të përmbushë funksionet e veta kyçe në çdo kohë, në mënyrë të veçantë shpërndarjen e burimeve financiare dhe rreziqeve, si dhe të sigurojë një infrastrukturë financiare efikase”.

Mbikëqyrja e stabilitetit makroekonomik dhe financiar kërkon adoptimin e strukturave të referimeve makroprudenciale, të përcaktuara si një element ndihmës në përshtatje dhe përmirësimin e metodave të politikës monetare, që funksionojnë edhe në ditët e sotme (Warwick Commission, 2010). Rregullimi makroprudencial që ka si objekt kryesor: garantimin e stabilitetit të sistemit financiar në tërësinë e tij, iu imponon autoriteteve rregulluese, përmirësimin dhe kompletimin e analizës së rrezikut të riskut sistemik dhe iu kërkon atyre, që të kenë në dispozicion instrumentet e nevojshëm për trajtimin e këtij risku (Bank of England, 2009).

7. Përshtatja dhe zhvillimi i politikave makroprudenciale

Një politikë makroprudenciale nuk është gjë tjetër, veçse një orientim makroprudencial i rregullimit financiar. Ai përqendrohet mbi riskun sistemik dhe paqëndrueshmërinë e variabileve të sistemit financiar, tashmë të njohur dhe në karakterin transversal (të shtrirjes horizontale, në gjërësi) dhe dinamik (të shpejtësisë së shtrirjes) së këtyre risqeve (IMF, 2011a).

Me karakterin “transversal” kuptojmë riskun brenda institucioneve në një moment të caktuar, që ka për qëllim një vlerësim më të mirë të peshës së interesave, midis institucioneve financiare. Karakteri “dinamik” i shtimit të riskut në kohë, kërkon zgjedhjen e karakterit prociklik të sistemit financiar. Sipas IMF (2011b) ekzistojnë tre faktorë të jashtëm, prej nga mund të krijohet risku sistemik:

- Faktorë që lidhen me likuidimin e aktiveve në rast katastrofe (fire-sale), gjatë fazës së tkurrjes së ciklit financiar dhe rënies së çmimeve të aktiveve, duke ndikuar në bilancin e bankave.
- Faktorë që lidhen me strategji imituese, d.m.th që krijojnë dobësi të ngjashme me krizat bankare.
- Faktorë që lidhen me ndërveprimin, që çon në shtrirjen e stresit financiar, nëpërmjet ndërvarësive kontraktuale të bankave.

Politika makroprudenciale fokusohet në frenimin e vatrave të riskut gjatë fazave të zgjerimit, si dhe korrigjon presionet e ndërhyrjes së transferuar nga jashtë. Për të realizuar këto objektiva, janë të nevojshme tre etapa (IMF, 2011):

- i) Etapa e analizës makroprudenciale, nëpërmjet mbikëqyrjes së krijimit të risqeve.
- ii) Kontrolli i zbatimit të politikës makroprudenciale, nëpërmjet seleksionimit të indikatorëve, të cilët zbulojnë drejtpërdrejtë materializimin e këtyre risqeve.
- iii) Rregullimi makroprudencial, nëpërmjet krijimit dhe shfrytëzimit të instrumenteve korrigjues dhe parandalues.

Për të kuptuar faktorët përcaktues të riskut sistemik dhe të përmasave të tij mund të ndërthuren etapat e mbikëqyrjes dhe kontrollit. Këto përpjekje mundësojnë zbulimin e një risku të mundshëm. Zhvillimi i riskut bëhet me anë të zbatimit të modeleve parashikuese të konfiguruar si instrumente rregullatorë. Këto të fundit, shoqërohen me nevojën e zbatimit të instrumenteve të kujdesit për shtrirjen e kredisë, të likuiditetit dhe të kujdesit të kapitalit (La note d’analyse, 2013). Risqet e jashtme mund të evitohen, duke përdorur strategji të ngjashme me ato të institucioneve bankare dhe duke shfrytëzuar instrumente të rregullimit të kapitalit.

Zgjerimi i rezervave në fondet bankare është një nga mënyrat, që shërben si “amortizues goditjesh” në rast të ndonjë situatë kërcënuese të papritur. Bankat mbajnë paraprakisht fonde të veçanta në periudhën e zgjerimit, që të mundësojnë efikasitet në përmirësimin e situatës së krizës, për të zbutur ngërçin në periudhën e ngadalësimit dhe për të kufizuar rrezikun e kredisë në periudhën e zgjerimit. Në këtë mënyrë, rritja e fondeve nga vetë bankat, i çon ato në trajtimin vetë të kostove të krijuara prej huave të rrezikuara, kurse aspekti i tyre dinamik mund të ulë koston e adaptimit, në rast situatash të papritura (IMF, 2011).

Në rast se ka një risk të lartë krediti bankar, i cili është edhe një burim i paqëndrueshmërisë, atëherë, instrumenti që mund të përfordhet dhe të përdoret në raste të tilla dhe që shërben si masë shtrënguese e drejtpërdrejtë mbi sasinë e kredisë bankare, është ai i raporteve hua-vlerë të bankës (LTV – loan to value ratio), që do të thotë, raporti midis një huaje dhe vlerës së tregut të aktivitetit që ai financon, ose raportet hua-të ardhura (interesave), nga menaxhimi i DTI (debt to income ratio). Për të sistemuar rreziqet e jashtme që lidhen me likuiditetet e aktiveve, rirforcimi i rezervave me fondet e veta, do të nxisë shitjen e aktiveve të tyre me vlera të ulura, në rastin e një situatë të papritur (IMF, 2011a). Në rast se këto shitje vijnë gjatë fazës së katastrofës, nga rënia e tregjeve të rifinancimeve ose financimeve, sikurse edhe ndodhi gjatë krizës së fundit, është e nevojshme të kufizohet risku i likuiditetit, që vjen nga financimi afatshkurtër.

Propozimet e Bazel III, përmbanin futjen e dy raporteve të likuiditetit (BIS, 2014).

1. Raportin për një periudhë afatgjatë, i cili është “net stable funding ratio.”
2. “Liquidity coverage ratio”, raport ky, për një periudhë afatshkurtër.

Këto masa janë të pamjaftueshme, pasi ato e fokusojnë riskun e likuiditetit individual të institucioneve dhe nuk janë kundërciklike, por fikse,² dhe aq më tepër, nuk marrin parasysh financimin afatshkurtër prej institucioneve jo të rregulluara (kontrolluara). Një instrument tjetër që parashikohet të përdoret është edhe taksa “a forfait” e mbështetur nga një financim afatshkurtër, që nxit kosto të mbuluara nga vetë banka për këtë financim të rrezikuar (Perotti & Suarez, 2011). Në këtë rast, duke mbuluar të dy anët e bilancit, detyrimet e kapitalit dhe masat e rregullimit të financimit afatshkurtër, do të jenë masa plotësuese. Kur risku është i lartë, institucionet financiare të ndërlidhura, mund t’i shfrytëzojnë instrumentet e lartpërmendura. Pra, në këtë kuadër themi, se kufizimet në përbërjen e aktiveve bankare, kufizojnë subvencionin e mbuluar të institucioneve dhe shmangin operacionet e rrezikuara, të cilat nuk mbulohen prej tyre (La note d’analyse, 2013).

8. Zbatimi i politikave makroprudenciale në nivel ndërkombëtar: Bazel III

“Një mësim i rëndësishëm, që mund të nxirret nga kriza, është nevoja urgjente për të përmirësuar mbikëqyrjen makroprudenciale në BE, për të gjitha aktivitetet financiare.”

De Larosiere Report

Organizmi i ngarkuar për rregullimin (kontrollin) bankar ndërkombëtar është edhe Komiteti i Bazel, i cili përbëhet nga përfaqësues të lartë të autoriteteve të kontrollit dhe të

² Duke kërkuar një raport (ratio) të lartë likuiditeti gjatë një periudhe tensioni, nxitja (inkurajimi) i shitjes së aktiveve ose shitja me zbritje (ulje) është një masë e sforcuar.

bankave qendrore. Detyra kryesore e këtij komiteti është përmirësimi dhe harmonizimi i legjislacionit bankar, për sigurimin e aftësive paguese të institucioneve (BIS, 2014). Për të mbrojtur bankat nga risku sistemik, si dhe për të zvogëluar rreziqet e një krize bankare që mund të infektonte, si sistemin financiar, ashtu dhe ekonominë reale, u adoptuan njëra pas tjetres marrëveshjet e Bazeli I dhe Bazeli II. Në vitin 1988, Komiteti i Bazelit përgatiti dhe publikoi tërësinë e kërkesave për bankat në kuadrin e “Cooke ratio”, ku theksi u vu në riskun e kreditit dhe sasinë e kapitalit dhe aktiveve që bankat duhej të kishin për t’i bërë ballë humbjeve të mundshme (Kashyap, 2004).

Në vitin 2004, Bazeli II propozoi “McDonough ratio”, i cili e zgjeronte gamën e risqeve dhe perfeksiononte metodën e llogaritjes së koeficienteve të ponderimit të riskut. Kornizat e para të rregullimit, Bazeli I dhe Bazeli II, janë pranuar për të siguruar stabilitetin e bankave në nivel individual, nëpërmjet raporteve (ratio) të fondeve të veta (ratio Cooke et Donough). Me daljen nga kriza, komiteti i Bazeli ka propozuar një tjetër rregullim bankar, që ka për qëllim zbutjen e mangësive të vërejtura në etapat e mëparshme. Kjo do të forconte detyrimet mikroprudenciale në kapital, likuiditetet dhe stimujt (leva financiare, leva fiskale) dhe që do të sillte gjithashtu, një dimension makroprudencial. Ky vizion zgjeroi mbikëqyrjen bankare që materializohet nga një numër provigjionesh, me anë të cilave hyjnë në zbatim manovra të ndryshme të fondeve të brendshme të bankave, si rritja e cilësisë dhe e nivelit të fondeve të veta “bazë”(La note d’analyse, 2013). Kjo do të përforconte dukshëm menaxhimin, mbikëqyrjen dhe mbulimin e risqeve që bankat duhet t’i kenë parasysh, por edhe pasuron tërësinë e mjeteve prudenciale, nëpërmjet kërkesave për likuiditet. Në Europë, ashtu si dhe në SHBA, me këtë rregullim të ri, shtohet edhe krijimi i një komiteti europian, i cili ka për detyrë mbikëqyrjen dhe kontrollin e riskut sistemik dhe që është i pavarur nga Banka Qendrore. Ai nuk i ka të gjitha fuqitë mbi instrumentet makroprudenciale. Sipas Civicit, (2013) marrëveshjet e Bazeli I dhe Bazeli II, për shkak të karakterit të tyre mikroprudencial, shfaqën një sërë dobësisësh, të tilla si:

- 1) nuk penalizojë përqendrimi i portofolave vetëm në disa angazhime të caktuara, madje ponderimi i riskut, inkurajonte përqendrimin e portofolave në aktive me risk të ulët (të tilla si, bonot e thesarit të qeverive të ndryshme, kreditë hipotekare, huatë ndërbankare etj) dhe përdorimin masiv të produkteve derivative të tipit CDS (credit default swap), të cilat e maskonin nivelin e riskut, në mënyrë që të justifikonin nevojën për kapitale shtesë;
- 2) duke përdorur vetëm treguesin e riskut global unik, modelet matematike dhe ekonometrike, injoronin ndikimin e riskut specifik të një vendit të veçantë, në riskun global dhe shkallën e ekspozimit të mjaft institucioneve e tregjeve ndaj këtij risku;
- 3) marrëveshjet e Bazeli I dhe II, nuk merrnin sa duhet në konsideratë, riskun që ndërmerrnin institucionet financiare në aktivitetet e tyre në treg, sidomos titrizimin e kredive dhe aktivitetet jashtë bilancit, duke i ekspozuar shumë këto institucione përballë krizave të likuiditetit;
- 4) rregullimi i kapitaleve ishte pro-ciklik, në masën që risku nënvleftësohet në periudha ekspansioniste dhe mbivlerësohet në periudha recesioni, ndërkohë që vlerësimi i aktiveve, duhej të bazohej në vlerën e tyre të tregut. Pra, vlerësimi i riskut bëhej në një moment të dhënë, dhe jo kundrejt gjithë ciklit, duke vënë në rrezik eficientësinë e politikave rregulluese.

9. Çfarë garanton Bazel III?

Ashtu siç pohohet edhe nga BIS (2012), kriza financiare që filloi në vitin 2007 dëshmoi, se rregullimet me natyrë mikroprudenciale ishin të pamjaftueshme për të garantuar stabilitet financiar. Rregullimet me natyrë mikroprudenciale, në vend që ta eliminonin riskun sistemik, rrezikonin ta amplifikonin atë. Me gjithë konsensusin që dominonte, se sistemi i rregullimit financiar duhej të pajisej me mekanizma eficientë për zbulimin e riskut sistemik dhe administrimin e tij, në fakt nuk u arrit dot të përcaktohej natyra dhe përmasat e treguesve që shprehnin këtë risk, aq më tepër të përcaktohej dhe të matej efekti zinxhir, që shërbimet financiare mund të shkaktonin në gjithë sistemin financiar, ekonominë reale, rritjen ekonomike, mirëqenien sociale etj.

Mbikëqyrja makroprudenciale nën optikën e paketës së masave të Bazel III

Kjo paketë propozon një seri politikash dhe detyrimesh në kuadrin e rregullimit financiar kundërciklik, të cilat besohet se do japin efekte pozitive në sferën e stabilitetit financiar. Marrëveshja Bazel III, e cila është publikuar në 16 dhjetor 2010, propozon një seri politikash makroprudenciale, të cilat bazohen në një kuptim më të plotë të riskut sistemik dhe elementeve të destabilitetit financiar (BIS, 2011). Një nga objektivat është zvogëlimi i tendencës së sistemit bankar, për amplifikimin e luhatjeve të cikleve ekonomike, nëpërmjet një oferte të kreditit në fazat e qeta dhe zvogëlimin drastik të tij, në fazat e tensionuara. Kërkesat minimale për nivelin e kapitalizimit kalojnë nga 8% në 10.5%, duke përdorur kështu një instrument të ri makroprudencial: futjen e një fondi të ri të detyrueshëm fleksibël kundra-ciklik, në masën 0%-2.5%.

Bankat e ndërtojnë këtë fond kundra-ciklik në fazën rritëse të ciklit financiar, në mënyrë që ta përdorin atë në fazën zbritëse negative, duke eliminuar kështu, efektet e ndërsjella (BIS, 2011).

Tjetër masë makro-prudenciale është edhe niveli i kapitalizimit në raport me aktivet e ponderuara, në funksion të shkallës së riskut. Kjo masë, synon një mbikëqyrje më të mirë të efektit levë në institucionet financiare, e cila rrit rentabilitetin potencial të bankave dhe shton njëkohësisht mundësinë e humbjeve. Bankat e mëdha autorizohen ta përcaktojnë vetë shkallën e riskut dhe koeficientet e ponderimit. Ndërkohë, Bazel III parashikon futjen e një tavani kufizues për efektet levë, duke limituar shumën totale të aktiveve, që një bankë mund të zotërojë në funksion të kapitalit të saj. Ky instrument krijon mundësi për kufizimin e riskut të institucioneve financiare, megjithëse, shumë nga bankat vazhdojnë të kundërshtojnë idenë e publikimit të efekteve levë të tyre (BIS, 2012). Bazel III parashikon, gjithashtu, futjen e dy kriterëve të reja kufizuese për sa i përket likuiditetit, në mënyrë që t'i detyrojë bankat të përdorin aktivet e tyre në investime afatgjata jo likuide. Dy kriteret kufizuese që i detyrojnë bankat të ruajnë një rezervë minimale likuiditeti (BIS, 2011):

Së pari është një përqindje likuiditeti afatshkurtër, që iu imponon bankave të mbajnë një sasi aktiveve likuide, për të mbuluar nevojat e parashikuara për një periudhë një mujore.

Së dyti është një përqindje, që përcakton likuiditetin në periudha afatgjata, qëllimi i së cilës është garancia se bankat disponojnë rezerva të mjaftueshme për të mbuluar nevojat e tyre për një periudhë 12 mujore. Bankat kanë kohë deri në vitin 2019 për të aplikuar tërësisht rregullat e Bazel III, por Komiteti i Bazelit rekomandon se ato duhet të fillojnë sa më shpejt përgatitjet dhe aplikimin e pjesshëm të tyre edhe përpara kësaj date. Megjithatë, në mjediset bankare e financiare dhe ato ekonomike në përgjithësi, ekziston dhe një debat i nxehtë, në lidhje me

efektet anësore dhe pasojat që mund të kenë rregullat e Bazeli III (BIS, 2011). Këtu mund të përmendim, dyshimet dhe paqartësitë për pyetjet si më poshtë:

A i përgjigjet si duhet kjo marrëveshje problematikës së lidhjeve ndërbankare, e cila është në origjinë të shumë elementeve të destabilitetit financiar?

A është parashikuar si duhet “koordinimi ndërmjet politikave makro-prudenciale dhe politikave monetare”, duke arritur deri në propozime, që kërkojnë një integrim sa më të plotë të këtyre dy politikave nën ombrellën e bankave qendrore?

Si do të jetë zgjedhja e instrumenteve të konsideruar si më të përshtatshmet nga autoritetet makro-prudenciale dhe cilat do të jenë limitet e fushës së tyre të veprimit?

Kufizimet e para për rregullat e Komitetit të Bazeli III

Pengesa e parë për zbatimin optimal është nevoja për një vullnet të fortë politik ndërkombëtar për të riformuar sistemin në tërësi të tij dhe për të pakësuar shtrembërimet e konkurrencës, të cilat bëhen nga bankat që kanë një fuqi të madhe në treg (BIS, 2011).

Një tjetër vështirësi e këtij rregullimi të ri lidhet me perimetrin (fushë-shtrirjen) e zbatimit, sepse të stabilizosh vetëm sektorin bankar nuk mjafton për të stabilizuar sistemin financiar në tërësi. Përforcimi i detyrimeve, që peshojnë mbi institucionet bankare mund të favorizojnë zhvendosjen e aktiviteteve financiare drejt sektorit të parregullt (jashtë kontrollit), ose të një sistemi bankar “fantazmë”. Me qëllim që të evitohet mundësia e arbitrazhit rregullues, është i domosdoshëm integrimi i institucioneve që janë jashtë kontrollit, si dhe mbledhja e informacionit të nevojshëm për vlerësimin e riskut sistematik, gjë që do të lejojë marrjen e disa masave korrigjuese për të pakësuar presionin e konkurrencës (BIS, 2011). Një pengesë e fundit e rregullimit prudencial është edhe paaftësia për të vepruar një vend i vetëm. Kështu, p.sh. Spanja, ka qenë një nga vendet e para që vendosi në vitin 2000 provigjione, si një instrument kundërciklik. Ky instrument ka qenë efikas për të ndihmuar në mbulimin e humbjeve, të cilat vinin prej kredive gjatë krizës financiare. Por, shtrirja e tyre rezultoi e pamjaftueshme kundrejt thellësisë së humbjeve. Rezervat nuk mundën të zbutin zgjerimin e kreditit në sektorin imobiliar, që buron nga një politikë monetare e përshtatur sipas rrethanave (BIS, 2012). Sistemi financiar, së bashku me praninë e një rregullimi makroprudencial efikas, ka nevojë gjithmonë për një mbështetje nga politika të tjera ekonomike dhe, sidomos, për një koordinim me politikën monetare. Në plotësim të rregullimit të ri, në Europë duhet një bashkim bankar. Për të shoqëruar këtë rregullim të ri bankar kërkohet një politikë europiane, e cila, në mënyrë të veçantë duhet t’i hapë rrugë detyrimeve që rrjedhin, nga mungesa e politikave monetare kombëtare. Arsyeja kryesore është nevoja për të pasur një huadhënës përfundimisht të përbashkët, por, gjithashtu, edhe të kthehet besimi në një treg bankar të integruar të eurozonës, fuqisë ekzekutive të tij, përpara se të sigurohet një parandalim i risqeve, të cilat nuk marrin parasysh interesat kombëtare (Wyplosz, 2012). Projekti i krijimit të një bashkimi bankar, i cili u pranua që në propozimet e para nga ana e Komisionit Europian në shtator 2012, u bashkua edhe me rregullimin bankar të Komitetit Bazeli III, për të siguruar besueshmërinë e tregut financiar të eurozonës (European Commission Memo, 2013). Ky mekanizëm i mbikëqyrjes bankare nga ana e BQE, që aktualisht është në rrugën e negociatave, përbëhet nga tre segmente të ndërlidhur mes tyre (IMF, 2011b):

1. Autoriteti i mbikëqyrjes
2. Fondet e garancisë së depozitave
3. Autoriteti vendimmarrës

Gjithashtu, BQE ka përgjegjësinë më të madhe të misionit të mbikëqyrjes së stabilitetit financiar për të gjitha bankat e zonës euro. Mekanizmat e tjerë për të cilat edhe sot vazhdojnë negociatat, do të kenë fuqi për masa më të forta për ndërhyrje të shpejtë dhe për një vendimmarrje në rast krize. Propozimi i mekanizmit të vendimmarrjes së bashku me garancinë e depozitave të individëve parashikon që:

Një autoritet kombëtar mund ta detyrojë bankën, kur nuk ka fuqi paguese, të ndërpresë aktivitetet ose të krijojë burime financiare për aktivet e rrezikuara (bad banks), pa qenë nevoja të lajmërojë aksionarët ose të procedojë në një “bail in” (që do të thotë në një rikapitalizim, i cili kërkon një rifurnizim fondesh të brendshme, përpara se të kërkojë ndihmën e atyre shteteve, ku kreditorët kanë pësuar humbje), me qëllim që të mbrohen paraprakisht konsumatorët dhe kreditorët, duke shpresuar që këto propozime të çojnë në zgjidhje (BIS 2011).

Bibliografia

- Al-Saffar, Y., Ridinger, W., & Whitaker, S. (2013, Tetor). Financial Stability Paper No 24: The role of external balance sheets in the financial crisis. Marrë më Shtator 5, 2015, nga Bank of England Web site: http://www.bankofengland.co.uk/financialstability/Documents/fpc/fspapers/fs_paper24.pdf
- Ames, B., Brown, W., Devarajan, S., & Izquierdo, A. (2001, Gusht). Macroeconomic Policy and Poverty Reduction. Marrë më Shtator 4, 2015, nga International Monetary Fund Web site: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/exrp/macropol/eng/>
- Angelini, P., Neri, S., & Panetta, F. (2011, Mars). Monetary and macroprudential policies. Temi di discussione (Economic working papers)(801). Marrë më Shtator 5, 2015, nga http://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/temi-discussione/2011/2011-0801/tema_801.pdf
- Bakker, B., Dell’Ariccia, G., Laeven, L., Vandebussche, J., Igan, D., & Tong, H. (2012, Qershor). Policies for Macrofinancial Stability: How to Deal with Credit Booms. IMF Staff Discussion Notes(12/06). Marrë më Shtator 4, 2015, nga <http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=25935>
- Bank of England. (2009, Nëntor 1). The role of macroprudential policy (Discussion Paper). Marrë më Shtator 5, 2015, nga Bank of England Web site: <http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/other/financialstability/roleofmacroprudentialpolicy091121.pdf>
- BIS. (2003). Monetary stability, financial stability and the business cycle: five views. Basel: Bank for International Settlements.
- BIS. (2011, Korrik). Basel III framework for liquidity - Frequently asked questions. Marrë më Shtator 5, 2015, nga Bank for International Settlements Web site: <http://www.bis.org/publ/bcbs199.pdf>
- BIS. (2014, Janar). Basel III: The Net Stable Funding Ratio (Consultative Document). Marrë më Shtator 4, 2015, nga Bank for International Settlements Web site: <http://www.bis.org/publ/bcbs271.pdf>
- BIS. (2014, Shtator 22). Frequently asked questions on Basel III monitoring. Marrë më Shtator 5, 2015, nga Bank for International Settlements Web site: http://www.bis.org/bcbs/qis/biiiimplmonifaq_sep14.pdf
- Bordo, M., Eichengreen, B., Klingebiel, D., & Martinez-Peria, M. S. (2001, Prill). Is the crisis problem growing more severe? *Economic Policy*, 16(32), 51-82.
- Borges, C., & Gon, P. (2013). Emerging Countries’ Persp. *pectives on Development and Financial Regulation: Brazil and China’s Approaches to Macroprudential Policy. Law and New Development Strategies: Brazil and Beyond*. Sao Paulo.
- Borio, C. E., & Shim, I. (2007, Dhjetor). What can (macro-)prudential policy do to support monetary policy? BIS Working Papers(242). Marrë më Shtator 4, 2015, nga <http://www.bis.org/publ/work242.pdf>
- Civici, A. (2013, Tetor 9). Masat makro-prudenciale dhe stabiliteti financiar, nën optikën e Bazel III. *Bankieri*(9), pp. 26-30.
- Dierick, F., Lennartsdotter, P., & Favero, P. D. (2012, Shkurt). The ESRB at work – its role, organisation

- and functioning. Macro-prudential Commentaries(1). Marrë më Shtator 5, 2015, nga https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/commentaries/ESRB_commentary_1202.pdf?f752cc35b06371ec3084e41c4ba2612e.
- ESRB. (2011, Dhjetor 22). Recommendation of the ESRB on the macro-prudential mandate of national authorities. Marrë më Shtator 5, 2015, nga European Systemic Risk Board Web site: http://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/ESRB_Recommendation_on_National_Macroprudential_Mandates.pdf?87d545ebc9fe76b76b6c545b6bad218c.
- ESRB. (2013, Prill 4). Recommendation of the ESRB on intermediate objectives and instruments of macro-prudential policy. Marrë më Shtator 6, 2015, nga European Systemic Risk Board Web site: https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/recommendations/2013/ESRB_2013_1.en.pdf?555d3f0b854564670d417310697a653b.
- Greenspan, A. (2007). *The age of turbulence: Adventures in a new world*. New York : The Penguin Press.
- IMF. (2013, Qershor 10). Key aspects of macroprudential policy. Marrë më Shtator 5, 2015, nga International Monetary Fund Web site: <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/061013b.pdf>
- Kenneth, G. J. (1990). *Storia dell'economia*. Milan: Rizzoli.
- Perotti, E., & Suarez, J. (2011). A Pigovian approach to liquidity regulation. *International Journal of Central Banking*, 7(4).
- Taylor, J. B. (2009). *Getting Off Track: How Government Actions and Interventions Caused, Prolonged, and Worsened the Financial Crisis* (1 ed.). Stanford: Hoover Institution Press.
- Wyplosz, C. (2012, Shtator 17). On banking union, speak the truth. Marrë më Shtator 5, 2015, nga [voxeu.org](http://www.voxeu.org): <http://www.voxeu.org/article/banking-union-speak-truth>
- Yoshikuni, S., Pissens, J., Close, N., Charles, W., Beduneau, G., Haas, P.,... Hermann, W. (1996). Proposals for improving global derivatives market statistics. Bank for International Settlements, Basle. Marrë më Shtator 5, 2015, nga <http://www.bis.org/publ/ecsc06.pdf>